

Tieteen arviointi ontuu — tarvitaanko kotimainen viiteindeksi?

Raimo Tuomainen

Tieteen voimavarojen jaossa korostuu tuloksellisuuden vaatimus. Varoja tahdotaan suunnata hyvää tiedettä tekeville. Kansainvälisesti keskeisenä tieteen laadun mittarina käytetään viitteiden määrää. Viitteiden käyttö on nostettu esiin suomalaisessakin keskustelussa tieteen tulosten arvioimiseksi. Koska viiteindeksit ovat kaikki ulkomaisia, erityiset suomalaiset tieteen sovellukset jäävät tyyten huomiotta. Kansallinen tieteen viiteindeksi kohottaisi tällaisenkin tieteen arvioitavaksi.

TULOSELLISTA TIEDETTÄ KAIVATAAN

Tiede saa, siinä missä muukin inhimillinen toiminta, käyttövoimansa panostuksesta henkilöstöön ja sitä tukeviin laitteisiin. Joltisenkin suotuisaa kehitystä on ounasteltavissa niille tieteenaloille, joihin yhteiskunta on erityisen valmis uhraamaan varojaan.

On tunnustettava tosiasia, että maassammekin käydään, korkeakoulussa kuin korkeakoulussa, hillittyä kyynärpääkamppailua tieteen rajatuista määrärahoista. Aivan oikein panostuksen vastineeksi tieteeltä edellytetään myös tuloa. Karkeasti ilmaisten yhteiskunnassa halutaan palkita tuloksellinen toiminta määrärahojen kasvutrendillä. Ja mikäs siinä: hyvin tehdyistä työstä sopii palkitakin, sehän lupaa yhteiskunnallekin hyvin 'edistyvää' tiedettä. Tosin käy sääliksi kurjistumisen kierteeseen joutuvia tieteenaloja.

KANSAINVÄLISET VIITTEET LAADUN MITTANA

Mainitun periaatteen hyväksyminen johtaakin jo kiperiin käytännön ikuisuuskyymyksiin, mikä on hyvää tieteilyä ja miten sitä mitata. Täsäkin pätee tietyissä määrin laki laadun ja määrän vastakkaisuudesta; julkaisujen sivumäärät ainakaan eivät paljoa laadusta kerro. Maailmalla

yhtenä tieteellisen toiminnan laadun osoittimena pidetään, kuinka tieteilijän tai ryhmän julkaisut ovat kelvanneet rakennus puiksi toisten julkaisuihin. Tämän selvittämiseksi kootaan valtaisia rekistereitä tieteilijäin viittauksista toisiin julkaisuihin. Viimeaikaisessa keskustelussa eri yksiköiden ja tieteenalojen tuloksellisuudesta on vedottu viitteiden useuteen tai vähyyteen ulkomaisissa indekseissä.

Sinänsä onkin avartavaa tarkastella, kuinka kaus tieteellisen toiminnan jäljet leviävät. Tyhjänpäiväistä tieteellistä havaintoa tai mallia tuskin toistettaisiinkaan Uudessa-Seelannissa saakka. On kuitenkin muistettava, että suomalaiselle yhteiskunnalle arvokasta tiedettä tehdään myös perisuomalaisella mielellä ja kielellä, siten, ettei se kuunaan tule hyödynnetyksi maamme rajojen ulkopuolella.

Etenkin yhteiskuntatieteissä on omia kansallisia omituisuuksia, joiden merkitystä maassamme ei vähennä niiden vähäinen käyttöarvo rapakoiden takana. Laajasti katsoen hallintotieteellinen työ on täten epäedullisemmassa asemassa kuin esim. biologinen tai lääketieteellinen julkaisutoiminta.

Suomalaisen tiedeyhteisön arvioinnissa tarvitaan myös introspektiota, pelkkä kansainvälisen kuvastimen käyttö ei riitä. On myönnettävä myös lievä ristiriita tieteellisen omavaraisuuden ja tieteen vientipyrkimysten välillä. Toiset tieteen tekijät ja tieteenalat keskittyvät etsimään vastauksia nimenomaan suomalaisia askarruttaviin kysymyksiin. Näihin oman alansa Suomen (ja samalla maailman) mestareihin viitataan lähinnä kotimaisessa kirjallisuudessa. Näitä viittauksia ei noteerata missään, eikä niistä voi resurssi lisäyksiin palkita. Miksi tieteesä pitäisi jakaa vain vientipalkintoja?

KOTIMAISEN INDEKSIIN TARVE

Sitaatti-indeksitkin ovat varsin raadollisia viimeisimmän tieteen laadullisuuden mittareina

— kuinkahan moni mahtoi lainata Galileita hänen päivinään. Kuitenkin parempien vielä puuttuessa (tuskin parempia kehitetäänkään, uskaltaa arvioida) tulisi pystyä tunnistamaan julkaisutoiminnasta myös kotimaassa syntyvät jäljet.

Tähän tarvittaisiin kotimainen viiteindeksi. Ulkomaisiin verrattuna siitä voisi tulla kohtuullisen kevytrakenteinen. Siihen voitaisiin sisällyttää ehken väitöskirjat, korkeakoulujen ja tieteellisten seurojen julkaisusarjat, miksei myös jotkin tiedettä julkistavat viralliset julkaisut kuten Kielikello tahi Sosiaalinen Aikakauskirja sekä erilaisten tutkimuslaitosten sarjat. Tällaisen viiteindeksin ylläpidon ei tarvitse sitoa kovinkaan

suurta työvoimaa verrattuna kotimaisen tieteen vuosittain jaossa oleviin voimavaroihin.

Ajatus kotimaisesta viiteindeksistä ei liene kovin luova tai uusi, mutta tuloshakuisessa tietoyhteiskunnassa se on jatkuvasti ajankohtaisempi. Jos ajatuksessa on itua, se kaivannee vaativaa äänen korotusta — kai juuri suomalaisimmilta tieteenaloilta mutta myös yleisemmin oikeudenmukaisuutta tieteen arviointiin hakevilta.

Suomen kielen ilmaisujen kehittäjät ovat tehneet kovan työn jalostaakseen kielen myös tieteen kieleksi. Tälläkin kielellä tehdyssä tieteessä voi olla laatua.